

Kerkai Jenő

Kerkai Jenő jezsuita atyáról szóló megemlékezéseim csak a vele együtt eltöltött és azt követő időszakról szólnak. Úgy vélem: nem hiábavaló, ha az atya életútját – és a KALOT történetét – megpróbálom röviden összefoglalni.

1904. november 9-én született – a mai Csesztreg községhez tartozó – Kerkaújfalun. Édesapja, Czinder Jenő, molnár volt a Kerka-patak partján. (Czinder apai őse két évszázada vándorolt be Hollandiából.) Négyéves korától érettségiig – 1923-ig – Zalaegerszegen lakott anyai nagyszüleinél. Életét és szellemiségét a családon kívül ez a legkatolikusabb megye – Zala – és az ősi Göcsej-vidék határozta meg: nyolc dédszülője közül hat innen származott. Középiskolai tanulmányai befejeztével édesapja még nem egyezett bele abba, hogy a Jézus Társaságba – a jezsuita rendbe – lépjen, ezért papi tanulmányait szülei költségén Innsbruck jezsuita egyetemén kezdte meg. Miután szülei beleegyezését elnyerte, 1924-ben Érden megkezdte noviciusi éveit. Bölcséleti tanulmányait Szegeden végezte a Rend főiskoláján 1925-1928 között. Utána három évig a kalocsai internátusban volt nevelőtanár. Tanulmányait Innsbruckban folytatta a teológiával, itt szentelték pappá 1934-ben. Tanulmányai végeztével filozófiából és teológiából doktorált.

Magas tanulmányi eredménye következtében Szegeden az egyházmegye-közi szemináriumban a teológusok prefektusa és dogmatanár lett. Tudása magas szintű volt, előadásai azonban egyszerűek, de kiválóak. Tanítványai rajongtak érte, maga azonban állandóan tanult: tanulta a néprajzot, sorra vette a népi írókat. Élete folyamán mindenki természetesnek vette, hogy az egyházi tudományok mellett mindenben tájékozott. Tudásszomjára jellemző, hogy 1959 szeptemberi szabadulása után három hónap alatt végigtanulta a Herder 35000 címszót tartalmazó Kislexikonának 1952. évi kiadását. Pannonhalmi éveiben pedig feldolgozta Pastor: A PÁPASÁG TÖRTÉNETE c. óriási egyház-szociológiai munkáját.

Már fiatal korában megragadta XIII. Leo pápa „Rerum novarum” enciklikája, mely az első szociális pápai körlevél volt. Innsbrucki másodéves teológus korában jelent meg a „Quadragesimo anno”, a második szociális enciklika, ez csak fokozta a szociális kérdés iránti érdeklődését. Annál is inkább, mert P. Nell-Breuning szociálfilozófus, a frankfurti teológia jezsuita professzora, az enciklika főmunkatársa, időnként előadásokat tartott Innsbruckban. A „Quadragesimo anno” döntő fordulatot jelentett P. Kerkai életében. Teljes érdeklődését és tudását a hazai szociális kérdés felé fordította, és Varga László jezsuita atyával együtt Magyarországon elsőként keresték a szociális kérdés keresztény megoldását. P. Varga a városok proletariátusa felé fordult, P. Kerkai pedig az egész magyar paraszt-fiatalság felé.

Kerkai atya már eddig is érdeklődött a magyar parasztság problémái iránt, már eddig is látta, hogy a haza fő ereje a – még viszonylag érintetlen – parasztságban van. A falu népe alkotja az ország lakosságának több mint felét, a falu adja az értelmiség legértékesebb utánpótlását. Viszont éppen a paraszt a legkiszolgáltatottabb, másodrendű – hátrányos helyzetű – állampolgára a hazának. Nem valami paraszt-romantika vezette

Kerkait, éppen ezért meggyőződésévé vált, hogy a parasztságot mindenre meg kell tanítani az élet egész területén, öntudatra kell ébreszteni, hogy maga intézhesse sorsát. Meg kell tehát mindent tenni, hogy megmaradjon magyarnak és kereszténynek. Pedig P. Kerkai akkor még nem is ismerte mindazokat a vallási, kulturális és társadalmi értékeket, melyeket a parasztság hordoz, de lélekben máris úgy elkötelezte magát egy egész életre a parasztfiatalság mellett, hogy teljes őszinteséggel írhatta lelki végrendeletében: „Életem-halálom egyetlen szerelmének most is a magyar népet és a magyar hazát tekintem ...”

Kerkai atya optimizmusára jellemző, hogy az egész KALOT-ot két „ingyenmunkatárssal”: dr. Farkas Györggyel és Ugrin Józseffel – akik az 1946. évi felosztásig teljes erővel dolgoztak a KALOT-ért, és hűségesen kitartottak mellette – kezdte el 1935-ben a szegedi tanyavilágban. Istenen kívül, aki bőségesen árasztotta kegyelmét az „új vetésre”, Glattfelder Gyula csanádi püspök – pedig nehezen engedte el a szegedi szemináriumból – és a jezsuita Tartományfőnök sietett segítségére. Megkapták a jezsuiták szegedi nyaralóját népfőiskola céljára, s a még Innsbruckban született négyes jelszó: – Krisztusibb embert! Műveltebb falut! Életerős népet! Önérzetes magyart! – itt kezdett valóra válni a Szeged-környéki parasztleányok lelkében.

S a „jó mag” „jó földbe” hullott: a parasztfiatalság, akivel addig jószerivel alig törődtek, sereglett a KALOT zászlaja alá. Még 10 év sem telt el, s majd félmillió KALOT-legény, 20 népfőiskola volt a hazában; a Szentatya brévében méltatta a KALOT követésre méltó példáját; a Püspöki Kar elismerte a KALOT eredményeit, és papjait biztatta a KALOT támogatására; az állam vezetősége – elsősorban gróf Teleki Pál miniszterelnök – felismerte a KALOT jelentőségét és lehetőség szerint támogatta.

Közben 1938-39-ben harmadik szerzetesi próbaévet töltött P. Kerkai a budapesti manrézában, egyben a novíciustester segítője és – távollétében – helyettese volt. Ekkor a KALOT országos központja már Budapestre költözött, s ott több, mint 25 fő munkatárs – köztük a helyettes: Nagy Töhötöm jezsuita – dolgozott. Ezekhez járultak az egyházmegyei titkárok, kezdetben 10 főhivatású titkár és mellettük ugyancsak 10 egyházmegyei pap-összekötő, akik száma az ország megnagyobbodásával 15+15 főre emelkedett. Hozzájuk kell számítani a KALOT-népfőiskolák igazgatóit és népfőiskolánként 3-5 főfoglalkozású tanárt. (A KALOT vezetőinek és irányítóinak legmagasabb létszáma 195 fő volt.)

1941-ben hazánk belekényszerült a II. világháborúba, s a háború évről-évre mindinkább kiszélesedett. Fölmerült a kérdés: tegyenek-e lépéseket, hogy a KALOT vezetőségét a katonai szolgálat alól felmentsék.

A központi, egyházmegyei és népfőiskolai vezetőség – P. Kerkai javaslatára – (“Ha már KALOT-tagjainkat egymás után hívják be katonának, mi sem lehetünk kényelmes szemlélői az országot sújtó vészhelyzetnek és az életveszélynek! ...”) – egységesen úgy döntött, hogy nem kívánják felmenteni magukat a katonai szolgálat alól, ha behívót kapnak. A „sors furcsa fintoraként éppen P. Kerkait hívták be elsőként, tábori lelkésznek. (Rajta kívül – az utolsó szörnyű időkig – alig néhány munkatársat, s a titkárok közül – tudomásom szerint – összesen egy lett a háború halálos áldozata.) – Mintha csak későbbi életére akarta volna előkészíteni a Gondviselés ezzel a katonai szolgálattal: a csonkoltak katonai kórházában kapott beosztást a Margit-szigetre. Mindig megrendült lélekkel beszélt a kar- vagy láb nélküli fiatal és idősebb katonákról, parasztokról és munkásokról, akik között nem egy volt, akinek mindkét karját vagy mindkét lábát elrabolta a szörnyű háború. És akiken senki sem tudott segíteni. Akiknek a lelkéhez olyan nehéz – sokszor szinte lehetetlen – volt hozzáférni. „Amikor rájöttem –

mondta egyszer súlyos betegségében – hogy testemben ki kell egészítenem szenvedéseiket (Szt. Pál mondja: „Testemben ki kell egészítenem Krisztus szenvedéseit ...” Kol. 1. 24), akkor tudtam csak igazán szeretettel közeledni szenvedő magyar testvéreimhez. S akkor sejtettem meg, hogy talán ők képviselik legjobban jövőnk sorsunkat. A KALOT-ét is, az enyémet is ...” – A teljesen és végleg rokkantak szolgálatában nem volt munkaidő. (Hogy hányat mentett meg az öngyilkosságtól, csak a Jó Isten tudja!) Ilyen körülmények között a KALOT ügyeinek intézésére mindig kevesebb ideje maradt. Pedig a KALOT-ot két oldalról is nagy veszély fenyegette. Egyik a „VOLKSBUND” rohamos terjedése és agresszív fellépése volt. Ennek ellensúlyozására megindította a KALOT nemzetiségi tagozatát, mely időlegesen gátat vetett a Volksbund terjedésének főleg a papok és az egyházi iskolák tanítói segítségével. Bár a német tagozat nem tudta véglegesen megoldani a problémát, de enyhítette. Pedig a németek erőteljesen támogatták a Volksbundot, és időnként a német követség iparkodott nyomást gyakorolni a Kultuszminisztériumon keresztül a KALOT-ra. Ezt a próbálkozást azonban a Püspöki Kar és a megyék vezetősége visszautasította. Nagyobb és súlyosabb problémát jelentett a LEVENTE-egyesület privilegizált volta, mely a KALOT-ot létében fenyegette. A LEVENTE ugyanis – a német Hitler-Jugend mintájára és nyilas hatására – minden ifjúsági keretet be akart kebelezni (mint ahogy a Magyar Cserkészszövetséget sikerült is). Ez utóbbi problémát – hosszas és kemény küzdelem árán – sikerült olyan formában megoldani, hogy a KALOT csatlakozott ugyan a LEVENTÉ-hez, de önállósága, országos és egyházi vezetősége, valamint népfőiskolái érintetlenül megmaradtak. A LEVENTE viszont – a csatlakozás fejében – átvette a KALOT teljes programját. Tehát a KALOT-központ továbbra is működtette különböző osztályait, a LEVENTE pedig foglalkozásait, összes rendezvényeit az egész országban a KALOT által rendelkezésre bocsátott anyagból, műsorokból volt köteles megtartani.

Mikor a csonkoltak hadikórházát Nyugatra telepítették, P. Kerkai levette a katonacsákót és az aranyrojtos cingulumot, illegálitásban vonult, és – akkori legbensőbb civil munkatársával – Meggyesi Sándorral átszökött a frontvonalon, Dunaföldvárnál átkelt a Dunán, és Debrecenbe ment, hogy az Ideiglenes Nemzetközi Kormánytól kieszakozolja a KALOT működésének engedélyezését. Ez dr. Bánáss László debreceni prépost-plébános, a későbbi veszprémi püspök segítségével sikerült is.

A KALOT mozgalomban szinte mindent újra kellett kezdeni 1944 telén, 1945 koratavaszán: végigjárni az ország falvait, és összeszedni a maradék KALOT-legényeket, pótolni a meghalt és fogságban levő titkárokat, a teljesen szétbombázott KALOT-központ helyett újat szerezni és megszervezni, a népfőiskolákat visszaszerezni és eredeti feladatuknak megfelelő állapotba hozni, és mindenütt feloldani a kétségbeesést, elosztani a depressziót, új távlatokat nyitni az eltiport magyar nép és a legázolt magyar falu előtt. S közben pénzt, pénzt, pénzt szerezni: koldulni a koldusoktól. A legnagyobb segítséget XII. Pius pápa jelentette, aki 1948 közepéig két alkalommal küldött jelentős támogatást: egyszer 1946-ban Nagy Töhötöm jezsuita atyával, másodszer pedig magával P. Kerkaival 1943-as római útja alkalmával.

1946 tavaszán tragikus változás állt be a KALOT életében: a kommunista belügyminiszter – valótlán és hazug vádak alapján – feloszlatta a KALOT-ot és vele szinte valamennyi egyházi egyesületet. Az ügy előzményét P. Kerkai 1949 Év eleji letartóztatása során az Andrássy út 60-ban tudta meg Décsi ÁVH-s alezredestől. A Király utcában (később Majakovszkij utca) két szovjet katonatiszt – valószínűleg ittas állapotban – összeveszett, s a nézeteltérés odáig fajult, hogy fegyvert rántottak és az egyik agyonlőtte a másikat. Ezt aényt az ÁVH úgy közölte, hogy „egy KALOT-egyenruhát

viselő egyén az utca egyik padlásáról lelőtte a szovjet tisztet s utána öngyilkosságot követett el". P. Kerkai felvilágosította Décsit, hogy a KALOT-nak soha nem volt egyenruhája, az illető fiatalember pedig csak 1944 előtt volt KALOT-tag, 1945-ben a Szociáldemokrata Pártba lépett. „Ha már valamit be akartak tiltani, miért nem a Szociáldemokrata Pártot tiltották be?” – Décsi cinikusan válaszolta, hogy mindezt ők nagyon jól tudták, de nekik a KALOT és a katolikus egyesületek betiltása volt a cél, és – ugye – „a cél szentesíti az eszközt! ”

Mindenesetre a KALOT végérvényesen megszűnt, és bár a Püspöki Kar erélyes tiltakozására engedélyezték a Katolikus Parasztifjúsági Szövetség – KPSZ – előkészítési bizottságának működését, P. Kerkai nem bízott a Szövetség létrejöttében. Valóban, az alapszabály-tervezetet három ízben is visszadobta a kommunista Belügyminisztérium. Az atya azonban nem veszített Istenbe vetett bizalmából. S a prófétaelküldetű apostol megkapta bizalma jutalmát: 15 évvel a II. Vatikáni Zsinat kezdete előtt villant fel lelkében az új hivatás, mely 10 éves KALOT-munkára épült: a magyar falu újra evangelizálása. Új igehirdetés azokkal a módszerekkel, melyeket a KALOT-nál kísérletezett ki.

– Szociális Központ a szellemi MŰHELY, ahol az új gondolatok megszületnek, formát kapnak, és ezek a formák a gyakorlati kipróbáláshoz elkészülnek.

– Falu-nemzedék, a parasztfiatalok lelkigyakorlatos-házai, ahol a legények 5 napos zárt lelkigyakorlatot végeznek, így vétezik fel magukat az ateista kommunizmus lelki-terrorja ellen.

– Somogyi-kísérlet, vagyis a falu újra-evangelizálásának kísérleti megvalósítása, melynek keretében egyházközösségi lelkinapokon készülnek a lelki megújulásra, majd adventi és nagybőjti lelkigyakorlatokat tartanak, az asszonyok és fiatalok pedig zárt lelkigyakorlatot, végül félévenként megújuló rekollekciós-napokon erősítik magukat a megismert jóban.

Közben – a Szentszék kívánságára – az egyházpolitikai kérdések megoldásának elősegítésében is munkálkodott. Ennek érdekében – Bánáss püspök és Czapik érsek útját előkészítendő – 1948-ban két ízben járt illegálisan Rómában, ahonnan mindkét esetben irányvonalának rendi és szentszéki jóváhagyásával tért vissza. Mert – s ezt nyomatékkal kell hangsúlyoznom – Kerkai Jenő az egyenlőség alapján álló „modus vivendi”-re törekedett az Egyház és az Állam között; olyan megállapodásra, mely keresztény toleranciával, de megalkuvás nélkül rendezi a függőben lévő kérdéseket. Kerkai atya nem egyszer kijelentette, hogy a „30 éves új török-hódoltság” következik, s ezt olyannyira komolyan vette, hogy kivívta a „három hónapokban számoló” neheztelését. De távlatokban gondolkodott, és tudta, hogy „aki időt nyer, életet nyer”. Az újraevangelizálás munkájának – bármennyire is beváltak a kísérletek – az egész országra való kiterjesztése még éveket igényelt, ezeket az éveket akarta megnyerni a „modus vivendi”-vel. Tisztában volt a kommunizmus merev egyházellenességével, tudta, hogy ha történik is megállapodás, azt a kommunista államhatalom hamarosan felrúgja. De remélte, hogy a Szociális Központ, a Falu-manrészák és a falvak újraevangelizálása komoly alapot jelentenek a kommunista ateizmus elleni védekezésben. A munkák országos kibontakozásához szükséges néhány év azonban már nem adatott meg, 1949 februárjában letartóztatták utolsó munkatársával együtt.

Két dologról szeretnék még beszámolni P. Kerkai életéből: 1956 végéről és 1968 nyárutójáról.

1956 október végén betegen szabadult a börtönből, és több hetes kivizsgáláson esett át. Bal szemén a látóhártya levált, így félszemére megvakult. Első szívinfarktusa miatt a Haynal-klinikai kivizsgálást követően szíverősítő injekciókúrán esett át. Állan-

dóan idegnyugtató és altató szedésére szorult, de így is naponta – több részletben csak 4-5 órát tudott aludni. De így – beteg testtel is – szelleme sértetlen maradt, állandóan figyelte az eseményeket, optimizmusa újra fellángolt. „Lehet, hogy Isten megkönyörült rajtunk, és megrövidíti megpróbáltatásaink idejét? És a szovjet kegyetlen legázolás ellenére, a hazaiak véres bosszúállása ellenére mégis csak lesz kibontakozás?”

Két dolog töltötte el bizalommal. Egyik a munkástanácsok határozott állásfoglalása a Kádár-rendszer ellen. Ennek ismeretében két rendtársa is segítségére volt: F. Takáts Sándor, aki akkor a MOM-ban volt marós, az ottani munkástanács küldötte a vasas-szakszervezetben s egy ideig a vasas-szakszervezet titkára, és P. Rózsa Elemér, aki a MÁVAG munkástanácsának küldötte volt ugyancsak a vasas-szakszervezetben. (Meg is kapták a maguk büntetését: P. Takáts 1957-ben 3, majd 1965-ben 4 és fél; P. Rózsa pedig 1965-ben 8 évet.) Ezek a jezsuiták hetenként beszámoltak P. Kerkainak, aki tanácsaival látta el őket. Rajtuk kívül a budapesti munkástanács egyes tagjai is felkeresték.

Reményeink másik forrása az ENSZ volt. Börtönbeli és internált társam, dr. Kozmovszky Tibor ügyvéd, Cambridge-ben egyetemista társa, 56-ban pedig gépkocsivezetője volt az indiai KRISHNA MENON-nak, akit az ENSZ bízott meg a magyar helyzet megfigyelésével, az arról való beszámolóval. Dr. Kozmovszky több ízben elvitte Krishna Menon nagykövetet P. Kerkaihoz, az atya – ismeretei szerint – részletesen tájékoztatta az ENSZ-diplomatát helyzetünkről, 56. előzményeiről, a munkástanácsok és szabad-szakszervezetek működéséről, a tudomására jutott atrocitásokról stb. A diplomata tájékoztatta P. Kerkait a tudomására jutott dolgokról, véleményéről a közeljövőt illetően, az ENSZ várható állásfoglalásáról stb. (Még egy diplomáciai kapcsolata volt P. Kerkainak ebben az időben: az olasz nagykövettel is – bár lazább – kapcsolatba került unokaöccse révén, aki az olasz diplomácia vezetőjének sófőrije volt.) – Valóban, az ENSZ elmarasztalta a Szovjetuniót, kötelezte hazánk elhagyására, és az 56-os magyar eseményeket napirendjén tartotta egészen az 1963-as részleges amnesztiáig.

1968 nyárutó súlyos megpróbáltatás volt P. Kerkai számára. A PRÁGAI TAVASZ újabb lelkesedéssel és optimizmussal töltötte el. Különösen az imponált neki, hogy a csehek nem fegyverrel akarták kivívni a szabadságukat. Remélte, hogy lassú, de erőteljes folyamat indul meg, s ennek következményei nem maradnak el a többi „csatlós” országban sem. Az újabb erőszakos beavatkozás mélyen letörte, annál is inkább, mert Magyarországot is belerángatták az agresszióba. Úgy vélte, hogy amit a világ előtt 1956 eredményezett számunkra, azt 1968 mind lerombolta. Ennek a lelkiállapotnak volt következménye az 1968 szeptemberi eszméletvesztés, melyet aztán – félévre rá – követte a végleges egészségi összeomlás.

Úgy vélem, mindezekkel ki kellett egészítenem Kerkai Jenő jezsuita atyáról szóló megemlékezésemet. Csak így válik teljessé az az életút, melyet hazánk – bátran ki-mondhatjuk – legnagyobb szociális apostola életének 66 éve alatt megtett, Isten nagyobb dicsőségére és szeretett magyar népe javára.